

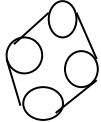

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Me 19, 2019: Na Siga ni Turaga: Na Tucake mai na Mate: V: Sa guce ko Mate, sa qaqa Tucake Tale mai na Mate: ko Jisu
Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Siga ni Turaga 19 Me, 2019:

Ai Vakamacala me baleta na Cakacaka ni Apositolo: Eda raica enai vola oqo e rua na kenai vakatagedegede: i. **Nai tukutuku ni veigauna ena rai vakatamata [historical level]:** Eda kila ni vola ko Luke na Vuniwai mai Anitioki, Siria, nai vola oqo kai kuri ga ni nona Kosipeli ka vola taumada vei Ceofilo, dua na turaga rogo ka dokai ka ni tautauvata na vosa ni veidokai ei cavuti vua na kovana ko Filikesa kei Fesito [Cakacaka 23,24,25]. Eso tale era kaya ni volai vei ira na 'lomana na Kalou', ko ya nai balebale ni vosa na Ceofilo. [theo-kalou, philo –loloma]. Eda kila ni tokani nei Paula ko Luke ka rau dau salavata kei koya enai lakolako ni nona kaulotu. A rairai a volai nai vola ruarua, ko ya na Kosipeli [60AD/ACE] kei na Cakacaka [63-70 AD/ACE] mai Sisaria se mai Roma. Baleta ni sotava tiko ko Paula na veika dredre ena nona beitaki mai vei ira na nona meca, sa yaga kina nai vola oqo me sabaya na vei le era kaya tiko na saqati Paula. E sega ni tukutuku kece me baleti Paula, se dua vei iratou na tisaipeli [apositolo], se nai tukutuku ni lotu taumada, ia sa tukuni ga kina na veika bibi me baleta na tete ni cakacaka ni vunautaki ni Tukutuku Vinaka. ii. **Na rai mai na yasana vaKalou [Divine level].** Sa vakabibitaki na cakacaka ni Yalo Tabu ka rairai voleka sara enai naki ni vola me yacana "Na Cakacaka ni Yalo Tabu". Sa bibi talega ni solia vei Ceofilo na bibi ni Vakabauta, na kena tete yani nai Tukutuku Vinaka, sega ena nodra vuku kei na kaukauwa vakatamata, ia na kaukauwa kei na veituberi ni Yalo Tabu: kei na kena veibasai ko ya na tete ni nodra veibeitaki na meca me ra beitaki Paula kei ira era vakabauta. Ke sa volai vei ira 'e lomana na Kalou' sa matata sara nai balebale ni vola oqo vei ira era vakabauta ena gauna ko ya kei keda talega ena gauna oqo. Sa bibi sara kina vua na tamata me vakabauti Jisu Karisito me yaco me Turaga kai Vakabula kei na vakasinaiti ena Yalo Tabu. I. Meda rai lesuva vakatotolo na veika sa yaco tiko: Na dina, na qaqa kei na veivakurabuitaki ni sa tucake tale mai na mate na Turaga ko Jisu, [na vosa vaKirisi 'anastasis' na 'up' or 'rising'—'tucake' se 'duri cake' e vakayagataka na vosa 'resurrection' 'tucake tale' mai na mate...nona rairai vei iratou na tisaipeli kei ira na lewe vuqa, sa veisautaka nodra bula yadua. Sa bibi dina meda kila ni rairai ga ko Jisu vei ira era vakabauta, sega vei ira nai liuliu ni lotu, se e Jerusalemi raraba, ko ira era tawa vakabauti Jisu na Karisito sa tucake tale mai na mate...! Ena vakasama ni Lotu ruarua: na

Eastern Orthodox, e dau vakabibitaka na tucake tale nei Jisu ka okati kina na veika kece-universal resurrection kei West [Lotu Katolika VakaRoma kei na Lotu Protestant-Poresiteni;ka okati kina na Lotu Jaji [Anglican-Episcopal] Lotu Wesele, Presbyterian, Congregational kei na kena coko eso na Penticostal churches] eda vakabibitaka sara na tucake tale nei Jisu [individual resurrection]Jeda qai tomana yani ena tucake tale ni tamata vakabauta. Sa tarava, era sa talairawarawa na tamata vakabauta me waraka na sovaraki ni Yalo Tabu. Ni sa yaco mai, ka ra sa vakaukauwataki kina, era sa vakarorogo ena veitalai me tukuni Jisu me tekivu mai Jerusalemi me yacova nai yalayala kei vuravura. Era sa talairawarawa na tisaipeli [gonevuli], baleta nira sa talai yani era sa vakatokai mei apositolo [talai]. Nira sa vakasinaiti ena Yalo Tabu, era sa doudou na tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai ena vukui Jisu [Kosipeli]: na bula nei Jisu, na nonai vakavuvuli [didache-teaching], vakabibitaki na nona mate mai na kauveilatai, na nona tucake tale, na nodra vakasinaiti ena kaukauwa ni Kalou me tukuni se vunautaki Jisu kei na cakacaka ni veivakabulai, na veisau ni tamata me ciqomi se tauri Jisu Karisito me sa nodra Turaga kai Vakabula [vunautaki ni Vosa-kerygma-vaKirisi-kerugma]. Sa kenai balebale ko ya ni bibi ruarua na vakavulici [teaching of the Word-didache] ni Vosa kei na vunautaki ni Vosa [preaching of the Word-kerygma]. Ena Cakacaka wase 2-5 nira sa vakasinaiti ena Yalo Tabu, eso, ko ira sa vakabauta, era sa lesu ena veiyasai vuravura ni oti na Kanavata ni Lako Sivia kei na Penitiko. Ko ira nai apositolo era sa vakayacora na cakacaka mana, sa tekivu talega mera vakasewasewani, vosavakacacataki vakailasu...era vesu ka biu e vale ni veivesu. Raici Pita kei Joni... ena bogi sa rairai mai na agilosu, sereki rau ka biuti rau tale ena katuba ni Vale ni Soro mai Jerusalemi. Sa tomani tale na vunautaki ni mate, tucake tale nei Jisu, kei na nodra vakasinaiti ena Yalo Tabu...sa dredre me tarovi. Ena vunau nei Pita kei ira na vo ni apositolo sa dusi ira ka beitaki ira nai liuliu ni Lotu nira vakoti Jisu ena kauveilatai. Ko iratou nai apositolo sa nodratoui bole [4 19-20], ‘Mo ni lewa ga se sa dodonu ena mata ni Kalou me keirau vakarorogo vei kemuni ka kakua vua na Kalou...’ Sai bole ena gauna ko ya kei na gauna ogo. Na ka ga mera cakava se meda cakava, sa vakaraitaki vakadodonu sara, mera veivutuni, era na vakabulai...meda veivutuni eda na qai vakabulai.

I. Raica vakatotolo na veika baleti Saula: i. Ni sa bera na veiliutaki nei Roma a veiliutaki o Kirisi. O Roma sa tara na veisalatu me vakarawarawataka na veilakoyaki, na duri kei na vakatoroketaki ni veikoro lelevu, na qaravi vakavinaka ni bula vakaivakarau [superb organisations]. Na veiliutaki nei Roma sa maroroi vinaka kina na lawa, ka vinaka na gaunisala ni veilakoyaki. ii. Ni bera o Roma ea veiliutaki taumada o Kirisi, ka vakaduria na vei koro ni vuli cecere, me vakataki Aceni, ka ra vakavulici kina na lewe ni vanua ena vuku kei na kena vosa vuku. Ko Paula ea vuli mai na koro ni vuli torocake mai Tarisu [University of Tarsus], koro ni vuli vaKirisi. E rawata talega ko Paula na vuli torocake ena vuku vaKirisi, ka vakayagataka ena nona veileti vakavuku [dialogue] kei ira na vuku ni Kirisi me laveti Jisu kina. E kila vinaka na vosa vaKirisi me vosataka ka vola kina nonai vola. iii. Ena nona yavu vaka Jiu sa tuberi cake ena kena vuli vakalotu, vuli vakaFarisi, laki vakacavari na vuli ki Jerusalemi ena rukui Kamelieli, na Rapai rogo. Ko Roma, sa solia vei Saula na nona lewe ni vanua [Roman citizen], ka yacana vaKirisi, ka kilai vakaRoma me ko Paula. Ko ira na kai Kirisi era sa solia na vuli torocake ena vuku vaKirisi kei na vosa me vakayagataki raraba [lingua franca] ka vakarawarawataka na veivosaki kei na cakacaka ni matanitu kei na veitosoyaki, na cakacaka ni veivoli ka okati kina na tete ni lotu. Sa vakarautaki vinaka kina nai lakolako ni kaulotu nei Paula. Sa rauta me kaya kina ko Paula ena Kalatia 4:4: ...’Ia ni sa yaco dina sara na kena gauna [kairos- right moment, sega ni kronos-gauna se yabaki], sa qai tala yani na Luvena na Kalou...’. II. Meda raica totolo na veika baleti Pita. Sa veicurumaki na volavola nei Luke me tukuni Pita ka vakakina ko Paula [raica nai naki nei Luke ena volai ni vola e cake]. Vakalailai ga na tukuni ni apositolo vakataki Filipe kei Sitiveni, dua veiratou na lewe vitu na tuirara kai matai ni tamata me mate ena vuku ni vakabauti Jisu [martyr]. Sa gole vei Pita nai vola me tomani kina na Cakacaka 2:1ff. Eda raica eke nai vurevure ni kaukauwa nei Pita ni kaya vua na lokiloki, “Sa vakabulai iko ko Jisu Karisito: tucake ka viviga na nomui mocemoce ka lako” [3:6], ka sega ni kaya, “Au sa vakabulai iko.” E na 5:1ff kei na golevi tiko ni Cakacaka, eda rogoca kina na dei kei na doudou nei Pita kei Joni merau kaya ena matadra nai liuliu ni lotu kei na lewe ni Seniadrini [Sanhadrin-Matabose cecere ni Lotu ka ra lewena na

gase...lewe 71 se 23, na matabose e cake-upper house kei na matabose era –lower house. [Eso na yaca eda kila me vakataki Kamelieli, Josefa na kai Arimacea kei Nikotimo era lewe ni Matabose], "Sa dodonu me keitou vakarorogo vua na Kalou ka me keitou kakua ni vakarorogo vei ira na tamata..." Mai na Wase 6,7,8 kei na 9 sa matata sara ni talairawarawa vua na Kalou sa tu talega na kenai kauveilatai me vaka eda raica ena bula nei Sitiveni [Wase 7-8]. Na kaukauwa talega ni kauveilatai sa sota kina kei Saula [Paula] na Turaga ko Jisu ka veisautaka nona bula [wase 8-9]. Sa sega ni rere ko Pita, sa tomana tikoga na nonai tavi sa kacivi kina ni sa lomana vakalevu sara nona Turaga ko Jisu [Joni 21:1ff]. II. Na kaukauwa nei Pita kei Paula, sai Karisito [Mesaia] Jisu sa tucake tale mai na mate kei na nona veivakasinaiti ko Yalo Tabu. Ena wase 9 eda sa raica na veivakurabuitaki ni cacacaka ni ni Yalo Tabu i Jisu ni sa veisau ko Paula kei na tosocake sara ni cacacaka ni Kalou ena nona vakaturi cake tale mai na mate ko Tokasa ena veivakabulai nei Pita [9:36-43] ka sa voqa kina na nona vakabulai ko Lasarusu [Joni 11] Sa dina sara na ka e kaya na Turaga ko Jisu ni dou na 'cakava na ka e uasivi cake ena ka ogo' [Joni 14:12].

I. Cakacaka 11:1-18: Na tekivu ni kena tete na 'Sala Vou' [Lotu VaKarisito] sa salavata kei na nodra nanuma eso me kau talega mai nai vakarau ni lotu vakaJiu makawa, ko ya na kena vakamuri na Lawa. Na dewa ni lotu vou vei ira na kai matanitu tani ka ra sega ni cilivi sa koto kina na nodra vakatataro eso era sa lotu. Sa dodonu li mera cilivi talega na tawa lotu kera sa veisau me lotu vaKarisito? Ena siga ni Penitiko era sa veisau ka curumi Yalo Tabu kina e lewe udolu na tamata ka ra sega ni Jiu [Cakacaka 2:11], ia era sa vakabauta, era sa papitaiso ka sa okati me tamata lotu; ko Konilio talega sa soli vua nai solisoli ni Yalo Tabu. Mera vakuwai li na kai matanitu tani? Sa vakatataro na lomai Pita ka vakakina e lewe vuqa era sa lotu, okati kina ko ira na kai matanitu tani. II. *Na raivotu nei Pita ena nona vakaroti me kania na kakana tawa savasava, sa dusia ga ni Sala Vou ogo ni dodonu mera vakararavi ki na veidusimaki ni Kalou, ka sega ena muri Lawa. Sa kenai balebale ko ya ni ko ira na tawacili, se na kai matanitu tani era sa na okai ga mera tamata lotu ena vuku ni nodra vakabauta na Turaga ko Jisu. [Na rai votu nei Pita sa koto oqori e dua na kenai balebale, ia na kena laukana na veika tawa savasava me vaka e vakaraitaki vei Pita, sa dua na ulutaga vinaka me veitalanoataki, ka ni so na matalotu era vakadeitaki ira ena Lawa mai nai VTM]. III. Ko Luke na Dauvolavola sa vakabibitaka ena nona volavola me tukuna vakarua kina nai talanoa nei Pita ena nona raivotu kei na kenai balebale, [raica na Cakacaka 10:9-48]. Vei Pita vakataki koya ogo e dua na delana cecere ni nona bula me vulica kina e dua na vakarau vou [new learning curve]. Nai talanoa ogo sa vaka edua na delana me tawase rua kina nai lakolako: ke ko lotu vakaJiu sa donu tiko na cilivi, ia na lotu ena "Sala Vou" sa sega ni vakabibitaki kina na cilivi, ia sa bibi ga na 'cilivi vakayalo' ko ya na vakabauti Jisu, [raica na Kalatia 3:25-29; Kolosa 2:11; Roma 2:29]. IV. Ni a kana vata ko Pita kei ira na kai matanitu tani sa cala sara ena Lawa vakaJiu; sa sega ni veileti ko Pita, ia sa tukuna ga ni a sega ni ko koya taudua ga a tiko ena kana ko ya, eratou lewe ono tale, ko ira ogo sa rauta vinaka mera vakadinadinataka [vakaIjipita,*

vakaRoma, vakaJiu me ono nai vakadinadina], ko ya ni sa curumi ira talega na kai matanitu tani era sa vakabauta na Yalo Tabu...sa vaKalou dina na ka sa yaco... Sa sega ni okati ga ko ira na Jiu ena Sala Vou, se ko ira era sega ni Jiu: sa okati taucoko na tamata kecega, oqo e dua dina na ka vou sa yaco enai lakolako ni Sala Vou oqo: sa veicurumaki [multicultural, intercultural and cross cultural], na veivosa oqori sa vakayagataki ka uasivi me veitalanoataki. V. O cei e tadra me yaco mai na gauna vou vakaoqo, ka mera okati talega na kai matanitu tani, ni ra sa veivutuni, era sa papitaiso ka soli talega vei ira nai solisoli ni Yalo Tabu? Eda sa raica oti talega ni tu ga na sala e rawa ni muria na Kalou, ko ya curumi taumada ena Yalo Tabu qai papitaiso e muri. VI. *Koi keda kece ga eda sa vakabauta na Turaga ko Jisu Karisito, ko koya sa cilivi keda vakayalo, eda sa papitaiso vakayago ena wai ka papitaiso vakayalo ena veivakasinaiti ni Yalo Tabu.*

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula; ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta!* II. *Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuhi [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veilutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimataniitu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaruva [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 148 e tiko enai wasewase 5: 107-150, na Same ni vakavinavinaka kei na vakacaucautaka na Kalou...e rawa ni ko bulia ga nomu masu se soKalou mo vakayagataka na veivosa ni veiSame oqo.*

B: Same 148: Sa vakabibitaka na lagilagi kei na cecere ni Kalou, ka uasivi sara mai na cecere kei na lagilagi ni lomalagi kei vuravura. E cavuta vaka 11 na vosa ‘praise’ e dua nai tavi me vakayacori [verb]. Sa boroya e dua nai yaloyalo me vaka e dua na matasere levu, na veidomo yadua era vakaitavi ena veicurumaki ni domo me totoka kina na voqa ni sere [orchestra]. Oi keda yadua eda vakaitavi ena noda seretaka na noda vakarokoroko kei na vakavinavinaka vei Jiova. Sa talei ni sega ni tamata walega, tagane kei na yalewa, gone kei na qase ka okati kina na veika bula se na veika buli [created],

mera duavata kece ena vakacaucautaka na Kalou. Koi keda na vakabauta eda sa lagata na sere oqo ka duavata kina na lewei vuravura ena noda vakarokorokotaka ka vakavinavinakataka na Kalou. [ena rauta vinaka na vosa vakaViti erua oqo mei balebale ni ‘praise’].

C. Ai Vakamacala me baleta nai Vakatakila: [Mo raica vata kei nai Vakamacala ni Kosipeli nei Joni baleta ni ko Joni ga nai apositolo e vola ruarua nai vola: Nai Vakatakila kei na Kosipeli nei Joni]. *Nai vola ka vola ko Joni ena gauna ni nodra vakarararawataki na tamata eso baleta ga na nodra vakabauti Jisu Karisito. Sa nonai naki levu ga na Dauvolavola me vakayaloqagataki ira na vakabauta ka vakadeitaka vei ira na nodrai Nuinui ko ya ko Jisu Karisito. Sa vakamasuti ira mera tudei ka kakua sara ni datuvu se soro koso veitalia ga na bibi ni nodra vakacacani, vakararawataki se vakamatei sara ena vuku ni vakabauti Jisu Karisito. Nai Vakatakila, ‘Revelation’ e vakadewataki mai na vosa vakirisi na ‘apokalupsis’ se ‘apocalyptic,’ e rua na vosa na ‘apo’ ‘tawase mai kina’ kei na ‘kalupsis’ e dua nai ubi [tutuvu] se ‘matavulo’ ka sa kenai balebale na ‘kena kautani nai ubi se matavulo’ se ‘sa na qai laurai na ka dina ka a vunitaki tu...sa qai vakatakilai! E tiko na mataqali vola vakaoqo enai VTM, na kenai vakaraitaki vinaka nai vola nei Taniela, kei nai VTV Nai Vakatakila kei na wase ni vola eso me vaka na Marika 13 kei na so tale. Sa matavulotaki tu ka sega ni rawarawa na kena wiliki. E na gauna ni valu e tiko na ‘vosa vuni’, e soli vei ira na sotia batikadi era sa kilavata, ke sega ni kila ko ira era sota vakasauri sa rawa nira lauvana. Ena gauna oqo eda vakayagataka na ‘password’ [vosavuni] ni da dolava na ‘computer’ se laki tauri lavo mai na baqe. Na nomu vosavuni [password] o kila ga ko iko, sega tale ni dua, sa vakakina na wilika na ‘apokalupsis’ se Nai Vakatakila meda kila na vosavuni [password]. Ko ira na wilika ena gauna ko ya era kila na vosavuni ka ni ra bula vata kei na Dauvolavola ena dua vata na gauna, dua vata na vanua, dua vata na veiliutaki vakavanua, politiki, vakalotu talega. Era kila vinaka na wilika nai vola kei na kenai balebale talega. E muri mai eda sa wilika nai veivola ka ra vola e so e ra bula ena gauna ko ya kei na nodrai tukutuku na turaga kei na marama lotu ka ra vakadewataka mai nai tukutuku. Eda sa tautauri mai vei ira ka tovolea me wilika nai vola vakaoqo me da kila na vanua e volai kina, gauna e volai kina, draki ni bula ena gauna ko ya, na bula vakapolitiki, vakamatani, veiliutaki, bula vakavanua, bula vakailavo, bula vakalotu [context] me rawa nida kila na vakasama e volai tu kina. E levu na vosa e tiko kina, e ubi kota me vakataki “Papiloni” ena Vakatakila [14:8] ko ya ko ‘Roma’. Ena vunitaki ko Roma ka volai ga me ko ‘Papiloni’, ia era sa kila tiko na vola kei ira na wilika! Me qarauni sara na kena wiliki ena veigauna kece. Dina ga ni levu nai vakamacala kei na kenai vakabalebaletaki na vei raivotu, na vosa e so e no kina, edua ga na ka eda kila, ena vuku ga ni vakabauti Karisito na Turaga, ena qai vakataucokotaka kina na Kalou na vuravura oqo. Sa na vakadrukai vakadua ko Setani, se na vunica, se nai valavalaca, sa nona ga na Kalou na vakarokoroko ni sa vakaduria na Vuravura Vou kei na Lomalagi Vou me nodrai tikotiko na tamata vakabauta. E a vola ko Joni nai apositolo ena nona tikovesu mai na yanuyanu ko Patimo rauta na 95 AD/ACE.*

C. Vakatakila 21:1-6: I. Sa dodonu meda kila ka vakadeitaka ni vuravura oqo e tekivutaka na Kalou ena tinia talega. Meda kakua sara ni nanuma se kaya ni sa tu vakayawa mai se tu vakatikitiki na Kalou ka sa laivi keda ga meda qarava ka lewa na vuravura oqo. Nida sotava na veikalulaluti, na leqa ni dravudravua kei na viakana, e dodonu meda vakadeitaka tiko ni tikoga na Kalou ka sega sara ni yali, [God is always in control]. Sa tu talega nai tavi meda vakayacora tiko kina na loma ni Kalou... ko ya meda dau ni dauveivakaduavatataki, dauveivakabulai, dauloloma me tomana tikoga yani na cakacaka nei Jisu Karisito. II. Ia, na tikina bibi oqo: Na vuravura oqo ena sega ni tawamudu, ena dua tale na vuravura vou, [raica na Roma 8:18-21; 2 Pita 3:7-13], se na vuravura vou tawamudu [Aisea 65:17; 66:22]. Eda sega ni kila nai rairai ni

koro ko ya, ia sa tiko kina ko Jisu kei ira na yalododonu. III. Na talei ni koro ko ya ni na lako sobu mai kina na Kalou, ka na sega ni sota kei keda ena O, [Cesolonaika 4:16-17 cf Cakacaka 1:11]. Sa vaka ga na Nona a lako mai ko Jisu ki vuravura [Imanueli...Joni 1:14]. Sa koto ena tikina oqo na vakacegu baleta ni sa veiliutaki kina na Kalou. IV. Na Koro vou se Jerusalemi vou, nai yaloyalo ni nodra vakanuinui na Jiu, na vanua sa tavoya kina na wai ni mata na Karisito, sa sega kina na mate se na rarawa; sa vanua ga ni marau kei na reki baleta ni sa tiko na tamata vakabauta kei na Kalou. V. Na Kalou duaduaga na Dauveibuli, ko Koya ka bulia na vuravura [Vakatekivu 1-2], ka na bulia talega na lomalagi vou kei na vuravura vou. Oqo nai yaloyalo ni nodai Nuinui, ni sa bokoci na nodai valavalaca ka tawamudu sara na Nona veimaroroi na Kalou. VI. Sa vakataucokotaka na Kalou na Nona veibuli [Vakatekivu 2:1-3]; sa vakataucokotaka ko Jisu na Nona veivakabulai, [Joni 19:30]; ka sa vakataucokotaka na Kalou, Jisu Karisito kei na Yalo Tabu [Lewe Tolu VaKalou], na cakacaka ni nodratou veivakabulai vei keda kece sa vakabauta ena korovou, ka gunu mai na wai ni bula [Vakatakila 22:1]. Na ‘Wai ni bula’ sai koya ga na bula tawamudu, [Joni 4: 7-14] *sa solia walega ko Jisu*, ka sega ni nida sauma, se me kedai sau...sa vakacegui keda na wai oqo ka tawamudu [Vakatakila 22:17]. VII. Oqori e dua nai vakamacala me muria ga na veitiki ni VT, ia sa tu tale eso nai vakavakadewa ka meda qaqarauni me kua ni lako tani mai na veika sa sereka ka vakaraitaka nai VT. Edua ga na ka bibi meda nanuma dei nai naki ni volavola oqo ko ya: Me solia na vakacegu kei na vakanuinui ni sotavi tiko na veika rarawa, sa tiko na Turaga ko Jisu Karisito kei keda ka ni ko koya talega nai cavacava ‘ena vakataucokotaka na noda vakabauta’ [the completion of our faith or who makes our faith complete] ka sega ni ‘sau ni vakabauta’ enai vakadewa makawa [FOV...Iperiu 12:2].

D. Ai Vakamacala me baleta nai vola nei Joni: *Sa duidui sara na Joni mai na kosipeli suivata: Maciu, Marika kei Luke. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, “a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu.” [Joni 13:23]. Ko Joni sa vakabibitaka sara se O cei ko Jisu? ena gauna ni nona bula vakatamata kei na gauna sa volai kina na Kosipeli oqo. Baleta ni qai volai nai vola oqo ni rauta na 85-90 AD/ACE [qai volai sara e muri vei iratou kece na kosipeli, eso era tosoya sara ena yabaki 95] sa levu talega na mataqali vakabauta cala sa tauyavutaki ka vakatavuvulitaki ka so era muria. Sa tubu vakalevu sara nai le ni sega ni Kalou dina ko Jisu se sega ni tamata dina ko Jisu se ko Jisu e Kalou veimama ka tamata veimama. Ia ko Joni sa vakabibitaka sara ni ko Jisu e Kalou dina ka tamata dina talega. Sa sega ni ka ni kila ga vakavakasama, [1+1=2.cognitive ability] ia sa bibi sara na vakabauti Jisu [faith or believe or establishing a relationship with Jesus Christ] se na nona veiwekani vata e dua kei Jisu me vakataki koya [Joni]. Ko Jisu vakai koya e tukuni koya ena 7 na vosa ‘Koi au’*

[I am], na yaca e vakatokai koya kina na Kalou; ia e tamata talega, ni moce, kana, gunu se tagi, na tiki ni VT lekaleka taudua [Joni 11:35]. Ni da wilika nai vola oqo meda dau namaka talega ni koto kina na vakasama ni dau rua nai balebale ni veivakasama nei Joni [double meaning]. Sa matata sara ni naki bibi nei Joni ena nona vola nai vola mera vakabauta mera yaco kina mera luve ni Kalou [20:30-31]. Meda raica vakatotolo nai vakamacala lekaleka me baleta na gauna e na tadrui ni VTM kei na VTV: Ena gauna ni cava nai vola nei Malakai [rauta na 515 BC/BCE...gauna vata kei Esera-Nemaia ki na Maciu 70 AD/ACE se Marika 65] e rauta e 400 na yabaki vakacaca, ia e sega ni tiko enai VT na veivola eso e volai ena gauna oqo ka dau vakatokai na 'Deutronomicals' yacana vaKatolika nai veivola eso e vakabau me okati mei VT ena 1546 ena Council of Trent. Na Lotu riba tani [Protestants] eda vakatoka me 'Apocrapha' ka sega ni okati me vaka nai VT, ia me vaka e kaya ko Martin Luther, "sai vola yaga ka daumaka me wiliki". E vuqa na vakasama kei na vosa enai VTV e tauri mai na veivola oqo. Ni da gadreva meda kila vinaka na gauna e bula kina na Turaga ko Jisu, e vinaka meda wilika na veivola oqo ka rauta e 13 nai vola: e rua na I kei II Makapisi...rawa mo wilika sara

Joni 13:31-35: I. Sa vakamatatataka sara ko Jisu na vo ni gauna sa tu e matana; na Nona volitaki koya ko Jutasa, na Nona cakitaki koya ko Pita, na nodratou drotaki Koya na tisaipeli. Na veika kece ea yaco oqo sa sega ni veisautaka na Nona vakanamata ki na kauveilatai: sa dina ka taucoko na Nona lomani iratou na tisaipeli kei na Nona lomani vuravura. Sa sega ni ka vou na loloma e vakaraitaka ko Jisu, [Vunau ni Soro 19:18], era a vakaraitaka talega na tisaipeli, ia na ka vou ga ka veivakurabuitaki ko ya, mera dau loloma [vakayagataki yaka 4 na loloma ena veitikina e 31-35 oqo], me vaka na taucoko ni Nona lomani iratou ko Jisu. Ko Jisu sai vakaraitaki bula [living witness of God's love for humanity] ni loloma ni Kalou, ka solia Nona bula ena vukui vuravura. Sa vakayagataka ko Jisu na vosa 'agape' na *loloma savu, loloma soliwale, loloma tawa yalani, se loloma taucoko* e dua na ka e vakayacori se cakacakataki. Me vaka e tukuni e cake, ni tataunaka ko Jisu meratou veilomani, ia sa soli Jisu yani ko Jutasa me vakamatei, kei Pita talega me cakitaki Koya, ia eratou dro eso na tisaipeli. *Erau sa dusia ga ni sega ni ka rawarawa na loloma dina, nai vakarau ni bula e dodonu me laurai vei ira na tisaipeli.* Ko iratou na tisaipeli, okati kina koi keda meda solia na noda bula ena vukui Jisu ka me vakaraitaki e vuravura. Sa kenai balebale ko ya meda bolea na mate; [*'ko koya sa via muri au, me kua ni muria na lomana, ia me colata ga na nona kauveilatai ka muri au'...sa cavuta wasoma ko Jisu*] sai sevu ni colata nona kauveilatai ka mate kina ko Jisu, ko iratou na tisaipeli [apositolo] kei ira era yaloqaqa ka soli bula ena vuku ni Turaga ko Jisu. II. Na tisaipeli nei Jisu se ko ira era lotu dina e dodonu me laurai ena nodra bula ni duidui mai na vei ira na tani; me laurai ena nodrai tovo, nodrai valavala, nodrai vosavosa kei na nodra cakacaka na LOLOMA i Jisu. 'Mo dou veilomani, me vaka au sa lomani kemudou'. Sai tatau vinaka, ia sa lako ko Jisu

eratou sa tikoga na tisaipeli [apositolo], se koi keda meda vakayacora nai tatau go nei Jisu. Sa vosa rogo vinaka, ia sa dredre sara na kena muri vakavinaka, ena noda dui bula, ena bula vakaveiwatini, bula vakavuvale, bula vakalotu, se na bula vakalewe ni vanua. Ena kilai tani sara ko ira era sa muri Jisu ka ra yaco me Nona tisaipeli [Nona gone vuli] ena nodra veilomani. Eda sa bolei meda dui tarogi keda yadua se vakacava sara na dina kei na taucoko ni loloma vaka Jisu e tu vei keda? III. Sa salavata sara na loloma dina kei na Nona vakarokorokotaki, [glorified--ena tikina e 31-35 ogo e vakayagataki vaka 5] na Kalou se na nodrau veivakarokorokotaki [Jisu kei Tamana, na Kalou-Yahweh]; ko ya me yaco ga na lewa vaKalou, sega ni lewa ni tamata. Ena vakasama vakatamata sa dredre sara me rau veiwekani na vakasama ni veilomani kei na Nona kaya ko Jisu me na vakarokorokotaki ena Nona mate mai na kauveilatai kei na Nona na tucake tale mai na mate. Sa salavata sara na vakarokorokotaki nei Jisu kei Tamana ena noda raica na Lako Yani 16, na Kalou sa bula vata kei ira na Nona tamata. Se ena noda raici Jisu na ‘Imanueli’ na Kalou sa tiko vata kei keda, sa bula ena keda maliwa na tamata...sa dusia ko ya na Nona bula kei na Kalou ena gauna tawa mudu, kei keda talega nida sa vakabauta. Ena laurai tikoga na Nona vakarokorokotaki e vuravura ena bula ni veilomani ni tisaipeli ka na qai taucoko sara ena gauna tawamudu vata kei na Kalou...ka na ia tikotiko ga kina na Nona vakarokorokotaki.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai

kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo